

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1. ผ้าผืน

ผ้าผืนเป็นผ้าที่มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าเขียนลายเทียน และผ้าปักที่มีลวดลายประณีตสวยงามซึ่งต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก ในอดีตนั้นผู้หญิงผืนทุกคนต้องทอผ้าเขียนลายและปักผ้าไว้ใช้เองและสำหรับคนในครอบครัว เนื่องจากชาวผืนทุกคนต้องสวมชุดประจำเผ่าในชีวิตประจำวันเสมอ โดยเรียนรู้จากแม่และญาติผู้หญิงที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน

“...สมัยเธอเป็นละอ่อน เธอเห็นแม่เย็บเธอจะจำไว้
พอเธอใหญ่ขึ้นมาเธอต้องช่วยแม่เย็บ อันไหนบู้
จะถามแม่ว่าเย็บจะใด...”¹

จากการสัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันผู้หญิงในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ ทำสวน และค้าขาย และพบว่าชาวผืนหนองหอยแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าในการดำเนินชีวิตประจำวันน้อยลงหรืออาจใส่แค่กระโปรงหรือกางเกงม้งกับเสื้อยืดหรือแค่เสื้อม้งกับกางเกงยีนส์ แต่ส่วนใหญ่จะแต่งชุดประจำเผ่าเพื่อร่วมงานเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ม้ง พิธีเลี้ยงผี พิธีเรียกขวัญ หรือเมื่อคนในหมู่บ้านมีงานแต่งงานเท่านั้น

“...เดี๋ยวนี้เป็นบู้ใส่ชุดม้งแบบครบชุดกันแต่ได้
จะใส่ครบชุดกันเวลาไปกินวอ กะว่างานแต่งงาน
ละกะเวลามีกำนันมีงานอะไร...”²

ปัจจุบันนี้ชาวบ้านไม่ได้ทอผ้าใช้กันขงขึ้นใช้เองเหมือนแต่ก่อน เนื่องจากการทอผ้าของชาวผืนนั้นต้องใช้เส้นใยของต้นกัญชง ซึ่งเป็นพืชกลุ่มเดียวกับกัญชา แต่ไม่มีสารเสพติดเหมือนกับกัญชา อีกทั้งเปลือกของต้นกัญชงนั้นมีความเหนียวมากกว่าต้นกัญชา ชาวผืนจึงใช้ใยกัญชงมาทอเป็นผืนผ้าที่มีความเหนียวนุ่ม ทนทาน ยิ่งใช้ไปนานวันผ้าจะยิ่งนุ่มมากขึ้น แต่ปัจจุบันทางราชการได้ออกกฎหมายห้ามปลูกต้นกัญชง เพราะต้นกัญชงถูกจัดให้เป็นต้นไม้ที่ให้สารเสพติด จึงไม่มีวัตถุดิบในการผลิตอีกต่อไป ชาวบ้านจึง

¹นางช้อย เตชะเลิศพนา อายุ 57 ปี 44 ม.7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

²นางกรรณิการ์ ธนอมาริ อายุ 33 ปี 18/3 ม.7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

หันไปซื้อผ้าฝ้ายจากตลาดวโรรสมาใช้แทน ซึ่งมีทั้งที่เป็นผ้าฝ้ายสีขาวเพื่อนำมาเขียนลายเทียนด้วยตนเอง ผ้าสีดำนานๆหรือผ้าฝ้ายพิมพ์ลายที่เลียนแบบลายเขียนเทียนของชาวม้ง ซึ่งมาจากจังหวัดน่าน

“...เดี๋ยวนี้เขาซื้อผ้าฝ้ายดีกาดแมริมมาเยเอา บางครั้งกะไปกาดหลวง
ละก็มีรถขายผ้ามาจากเมืองน่านเอาผ้าดีมีลายแล้วมาขายบนดอยนี้
หมู่เฮากะเลยซื้ออะอ้ายเยเอา....”³

สำหรับผ้าปักนั้นเป็นงานหัตถกรรมที่ผู้หญิงชาวม้งตั้งแต่ยุคโบราณทุกคนต้องทำเป็น เมื่อมี
เวลาว่างจากการทำสวน ทำไร่แล้วผู้หญิงทุกคนก็จะปักผ้า เพื่อนำไปประดับชุดที่จะใส่ในเทศกาลปีใหม่ แม่
จะฝึกให้ลูกสาวปักผ้าเป็นตั้งแต่เด็ก และเด็กผู้หญิงบางคนก็เรียนรู้จากการสังเกตด้วยตนเอง โดยเห็น คน
อื่นๆมีเสื้อผ้าสวยงามใส่ตอนปีใหม่จึงเกิดความรู้สึกอยากปักผ้าไว้ประดับชุดของตนเองบ้าง

“...ตอนเป็นละอ่อนแม่เฮาบปักผ้า เฮากะเลยบมีชุดงามๆ
ใส่ไปกินวอหยั่งเป็น พอเริ่มเป็นสาวเฮากะเลยไปหัดปัก
กับคนข้างบ้าน...”⁴

พอมายุคปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวม้งเปลี่ยนแปลงไป เด็กผู้หญิงม้งจำนวนมากมีโอกาเข้าไป
เรียนหนังสือในเมืองจึงไม่มีโอกาสได้เรียนรู้วิธีการปักผ้าหรือบางคนได้เรียนรู้จากแม่น้าบ้างแต่ก็ไม่มีเวลาได้
ปักผ้าเนื่องจากมีกิจกรรมอื่นๆต้องทำ

“...ละอ่อนบ่าเดี๋ยวนีเ้าบปักผ้ากันเพราะเขาต้องลงไป
เรียนหนังสือในเวียง บมีเวลาว่างมาหัดปักผ้า ละบปักยได้ชุดม้งละ
เปลี่ยนไปใส่เดี๋ยวยินส์กันหมด...”⁵

แต่อย่างไรก็ตาม ในหมู่บ้านหนองหอยก็ยังมีผู้หญิงและเด็กจำนวนมากที่ยังใช้เวลาว่างปักผ้า
เพื่อเตรียมไว้ประดับชุดใหม่สำหรับเทศกาลปีใหม่ให้กับสมาชิกในครอบครัว

³ นางหยั่ว เตะชะเลศพนา อายุ 57 ปี 44 ม.7 ต. แม่แรม อ. แมริม จ. เชียงใหม่

⁴ นางหม่าย เตะชะเลศพนา อายุ 67 ปี 24 ม.7 ต. แม่แรม อ. แมริม จ. เชียงใหม่

⁵ นางก้า เตะชะเลศพนา อายุ 47 ปี 11 ม.7 ต. แม่แรม อ. แมริม จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 1 ภาพเด็กหญิงวัยระหว่าง 6-12 ปีนั่งปักฝ้ายยังคงมีให้เห็นอยู่ทั่วไป
ในชุมชนวังหนองหอย เพราะชาววังชุมชนหนองหอยยังเห็นว่าการปักฝ้ายเป็น
เรื่องจำเป็นและเป็นจิตวิญญาณของผู้หญิงวัง ดังนั้นจึงฝึกให้ลูกหลานในบ้านปักฝ้ายเป็น
(ที่มา : นางสาวศศิธร ศรีรัตน์)

ภาพที่ 2 หญิงชาววังในชุมชนหนองหอยใช้เวลาว่างในการปักฝ้าย
ในขณะที่เดียวกันก็เลี้ยงหลานไปด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

จากการศึกษาในบริบทของชุมชนม้งหนองหอย ผู้วิจัยได้พบว่า ผ้าม้งแบ่งเป็น 3 ชนิดคือ
ผ้าใยกล้วยง ผ้าเขียนลายเทียน และผ้าปัก

4.1.1. ผ้าใยกล้วยง

สมัยก่อนชาวม้งใช้เส้นใยจากต้นกล้วยงมาทอเป็นผืนผ้าเพื่อนำมาข้อมลี เขียนลายเทียน และ
ตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ผู้หญิงทุกๆครอบครัวจะทอผ้าไว้ใช้เองโดยใช้เวลาวางจากงานในไร่ ผู้หญิงม้งในชุมชน
หนองหอย ก็ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับผู้หญิงม้งทั่วไป จนมาปัจจุบันเมื่อทางราชการได้ออกกฎหมายห้ามปลูก
ต้นกล้วยง ตามนโยบายปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาล จึงทำให้ไม่มีวัตถุดิบสำหรับทอผ้า ประกอบกับวิถี
ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้ไม่สามารถทอผ้าได้อีกต่อไป พวกเขาจึงซื้อผ้าฝ้ายจากตลาดวโรรสเพื่อมา
เขียนลายหรือผ้าที่พิมพ์ลายแบบลายเขียนเทียนของม้งมาตัดเย็บแทน บางคนก็ซื้อผ้าสำหรับปัก ครอสติ
สมาใช้แทนผ้าใยกล้วยง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ทราบว่าที่แม่สาใหม่มีศูนย์การเรียนรู้ของหมู่บ้านซึ่งจัดแสดง
นิทรรศการเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวม้งผู้วิจัยจึงได้เดินทางไปยังบ้านแม่สาใหม่และได้ข้อมูลขั้นตอนการ
ผลิตผ้าใยกล้วยงดังนี้⁶

- 1) ปลูกต้นกล้วยง ในเดือนมิถุนายน ซึ่งจะใช้เวลาในการเจริญเติบโตเป็นเวลา 3 เดือน
- 2) เมื่อต้นกล้วยงเจริญเติบโตได้ที่แล้ว ก็จะตัดโดยตัดตั้งแต่โคนต้นชิดราก แล้วนำไปตากแห้ง

ภาพที่ 3 ต้นกล้วยงตากแห้ง-การทำผ้ากล้วยง เริ่มจากนำต้นกล้วยงที่โตเต็มที่แล้ว
โดยตัดตรงโคนต้นชิดรากแล้วนำมาตากแห้ง (ที่มา : ผู้วิจัย)

⁶นางเหมา ปกรณ์สิทธิ์ อายุ 47 ปี 51/1 ม. 6 ต. โป่งแยง อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

- 3) เลาะเอาเปลือกต้นกล้วยงที่ตากแห้งแล้วมาแช่น้ำจนนิ่ม แล้วตำด้วยครกกระเดื่องแล้วนำไปตากแห้ง จากนั้นนำมาขยี้จนนุ่ม
- 4) นำเปลือกกล้วยงที่ถูกขยี้จนนุ่มแล้วมานึกออกเป็นเส้นเล็ก ให้ได้ประมาณ 4 เส้น แล้วนำมาต่อกันจนเป็นเส้นยาวและม้วนพันแกนกลมๆซึ่งมีที่จับเป็นหวายถัก ภาษาม้งเรียกว่า ดินคั่ว

ภาพที่ 4 นำต้นกล้วยงที่แห้งแล้วมาเลาะเปลือกออกมา (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 5 นำเปลือกกล้วยงที่ได้มาขยี้ และฉีกออกเป็นเส้นเล็กๆหลายๆเส้น (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 6 เปลือกกล้วยงที่ฉีกออกมาเป็นเส้นเล็กๆแล้ว นำมารวมกัน (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 7 นำเส้นใยกล้วยที่ได้มาต่อกันเป็นเส้นยาวๆ โดยผูกต่อกันไปเรื่อยๆ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 8 นำเส้นใยที่ต่อกันเป็นเส้นยาวๆแล้วมาพันเก็บไว้ด้วยแกนเก็บเส้นด้าย ภาษาม้งเรียกว่า ดินคั่ว ซึ่งทำมาจากหวายมีลักษณะเป็นแท่งยาวประมาณ 5-6 ซม. มีที่จับคล้ายตัว U ทำด้วยหวายเล็ก (ที่มา : ผู้วิจัย)

- 5) นำเส้นใยกล้วยที่ได้ต่อกันเป็นเส้นยาวแล้วชุบน้ำแล้วมาจึงที่เครื่องพันด้าย ภาษาม้งเรียกว่า “เข้าหลี่” ซึ่งทำมาจากไม้ไผ่ ดังภาพที่ 8
- 6) จากนั้นจึงนำไปต้มกับขี้เถ้าประมาณ 3-4 ชั่วโมง เพื่อให้ได้เส้นใยสีขาว บางครั้งอาจจะต้องต้มถึง 3-4 ครั้ง จนได้สีขาวตามที่ต้องการ แล้วนำไปตากจนแห้ง
- 7) นำเส้นใยที่ได้จากข้อ 6 มาปั่นใส่แกนสำหรับทอ
- 8) นำเส้นใยที่ปั่นใส่แกนสำหรับทอแล้วไปทอโดยผูกทอผ้าที่ภาษาม้งเรียกว่า “ซัวคั่ว” โดยผ้าที่จะสามารถนำมาตัดกระโปรงได้จะต้องมีความยาว 4 วาหรือ 8 เมตร

ภาพที่ 9 เครื่องพ่นค้าย ภาษาม้งเรียกว่า เข้าหลี่ ทำจากไม้ไผ่ที่มีความสูงประมาณ 40 ซม.

นำมาเสียบติดกับไม้หรือเหล็กที่เล็กกว่าที่ฝังลงไปในดิน โดยให้ไม้ไผ่นี้หมุนได้ ปลายด้านบนของไม้ไผ่เจาะรูทะลุ 2 รูห่างกันประมาณ 1 นิ้ว โดยให้เป็นลักษณะกากะบาท แล้วนำไม้รวกที่มีความยาวประมาณ 3 เมตร 2 ลำมาสอดเข้าไป ปลายแต่ละด้านของไม้กากะบาทนี้เจาะรูทะลุ 1 แห่ง นำแหงไม้มาเสียบเพื่อให้เห็นหลักยึดเส้นค้าย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 10 ที่ปั่นค้ายใส่แกนสำหรับทอโดยใช้เท้าถีบให้แกนหมุนไปเรื่อยๆ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 11 หูกทอผ้า (ข้าวคั่ว) เป็นหูกที่ทำจากไม้ ประกอบด้วยเสาหลักสองข้าง สำหรับตั้งติดกับผนังและแกนแนวนอนหลัก และไม้สำหรับปั่นเส้นค้าย ซึ่งประกอบด้วยไม้ที่มีความกว้างประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 1 เมตร จำนวน 10 กว่าแผ่น อีกด้านหนึ่งจะมีเชือกสองเส้น (ซ้าย/ขวา) สำหรับผูกติดกับเอวของคนทอ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 12 การทอผ้ายกัญชงด้วยหูกทอผ้ายกัญชง (ชั่วคราว) (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 13 ผ้ายกัญชงที่ถูกทอเป็นผืนเรียบร้อยแล้ว (ที่มา : ผู้วิจัย)

9) เมื่อได้ผ้าเป็นผืนแล้วก็นำผืนนั้นมารีดเพื่อให้ผืนมันขึ้น โดยใช้เครื่องรีดที่ทำด้วยหินและไม้ ภาษาม้งเรียกว่า “เน้” ประกอบด้วยฐานที่ทำมาจากท่อนไม้กลมสำหรับวางผ้าที่ต้องการรีด ลงไปบนท่อนไม้ และแผ่นไม้ที่ใช้วางทับผืนผ้าด้านบนซึ่งมีความกว้างประมาณ 1 ฟุต ยาวประมาณ 1 เมตร หนาประมาณ 2 นิ้ว ดังภาพที่ 40 คนที่รีดจะต้องขึ้นไปยืนบนแผ่นไม้ ที่วางทับบนผ้าในแนวขวางตัดกับไม้ท่อนด้านล่าง เท้าด้านซ้ายเหยียบปลายไม้ด้านซ้าย เท้าด้านขวาเหยียบปลายไม้ด้านขวาแล้วออกแรงเหยียบเท้าสลับกันขึ้นลงซึ่งจะทำให้ ไม้ท่อนกลมที่อยู่ด้านล่างหมุนและผ้าก็เปลี่ยนตำแหน่งไปเรื่อยๆจนครบทุกพื้นที่ของผ้า

ผ้ายกัญชงที่ได้จะถูกนำมาเขียนลายเขียนหรือนำไปปักลายเพื่อนำไปตัดชุดสำหรับสวมใส่ หรือทำผ้าเพื่อใช้สอยสำหรับวัตถุประสงค์อื่นๆต่อไป

ภาพที่ 14 เครื่องรีดที่ทำด้วยหินและไม้ หรือ เน้ (ที่มา : ผู้วิจัย)

4.1.2. ผ้าเขียนลายเทียน

ผ้าเขียนลายเทียนเป็นผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวม้งมีลวดลายละเอียดประณีตสวยงามการทำผ้าเขียนลายเทียนมีกระบวนการที่ต้องอาศัยสมาธิและความละเอียดเป็นอย่างมากผู้เชี่ยวชาญจากหมู่บ้านหนองหอยเก่าได้อธิบายและสาธิตขั้นตอนการทำดังนี้⁷

4.1.2.1. อุปกรณ์ในการเขียนลาย ได้แก่

1) เทียนขี้ผึ้ง

ภาพที่ 15 เทียนขี้ผึ้งสำหรับเขียนลาย (ที่มา : ผู้วิจัย)

- 2) ปากกาเขียนเทียน (ควด้าะ) ทำมาจากแผ่นทองเหลืองหรือแผ่นเหล็ก รูปสามเหลี่ยม ขนาดประมาณ 2 ซม. 2 แผ่น ขัดด้านหนึ่งให้บางแล้วนำไปเสียบติดกับแท่งไม้ไผ่แล้วมัดให้แน่นความห่างของแผ่นทองเหลืองทั้ง 2 แผ่น จะเป็นตัวกำหนดขนาดของเส้นที่ต้องการถ้าแผ่นทองเหลืองห่างกันมากเส้นก็จะใหญ่ ห่างกันน้อยเส้นก็จะเล็ก

⁷ นางหมาย เดชะเลศพนาว อายุ 67 ปี 24 ม.7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 16 ปากกาเขียนเทียน (ดาเต๊ะ) (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 17 ปากกาเขียนเทียนขนาดต่างๆและกล่องเก็บปากกา
ทำจากกระบอกไม้ไผ่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

- 3) กระป๋องหรือภาชนะสำหรับตัมเทียน ที่มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 นิ้ว
- 4) เตาสีสำหรับตัมเทียน

เตาตัมเทียน

ภาพที่ 18 ภาชนะและเตาสีสำหรับตัมเทียน (ที่มา : ผู้วิจัย)

5) น้ำครามสำหรับย้อมผ้า ซึ่งทำโดย

- การนำต้นอ้อมมาแช่น้ำทั้งต้นเป็นเวลานาน ๑๐ วัน ต้นจะเน่าแล้วจึงเอาต้นอ้อมออก
- ใส่น้ำปูนขาวลงไปใต้น้ำอ้อม คนให้เข้ากัน ทิ้งไว้ ๑ คืน แล้วรินน้ำใสๆออกเอาแต่ตะกอนเก็บไว้
- เอาจี๊ดผสมน้ำทิ้งไว้ครึ่งวัน แล้วรินเอาแต่น้ำใสๆมาผสมกับตะกอนปูนขาวที่เตรียมไว้

4.1.2.2. ขั้นตอนการเขียนลาย

- 1) นำผ้าที่ต้องการทำ มาขีดเส้นตรงขนานกันตรงขอบผ้าแนวอนทั้งสองด้านด้วยดินสอ จนเต็มผืนผ้า (ถ้าชำนาญแล้วอาจใช้ปากกาเขียนแทนได้) ดังภาพที่ 19

ภาพที่ 19 ผู้เชี่ยวชาญนำผ้ามาวางบนแผ่นไม้และเริ่มขีดเส้นขนาน (ที่มา : ผู้วิจัย)

- 2) จากนั้นขีดตารางสี่เหลี่ยมจตุรัส ขนาดประมาณ 1 ตารางเซนติเมตรจนเต็มขนาดที่ต้องการสำหรับ 1 ลาย (ขนาดของแต่ละช่องขึ้นอยู่กับลายที่จะทำ) ดังภาพที่ 20

ภาพที่ 20 ทำการขีดตารางสี่เหลี่ยมจตุรัสลงบนผืนผ้า (ที่มา : ผู้วิจัย)

- 3) เมื่อได้ตารางแล้วก็ใช้ปากกาเขียนลายจุ่มเทียนที่ต้มจนมีความร้อนพอดีไม่ร้อนมากเกินไป เพราะจะซึมมากเกินไปทำให้ลายที่ออกมาไม่เป็นสีขาวสวย แล้วนำมาเขียนลายตามต้องการ แต่ละคนก็จะมีลายที่แตกต่างกันไปตามความถนัด ซึ่งจะมีลายที่เป็นพื้นฐานและลายที่แต่ละคนคิดขึ้นมาเอง ในผ้าหนึ่งผืนสามารถเขียนลายหลายๆลายผสมกันได้แล้วแต่ความชอบ ดังภาพที่ 21

ภาพที่ 21 การใช้ปากกาเขียนลายลงบนผ้าด้วยขี้ผึ้ง จะใช้มือจับตรงกลางของปากกา โดยให้ด้านที่ใช้เขียนหันเข้าหาตัวผู้เขียน ถั่วเมื่อลง (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 22 ผ้าที่เขียนลายด้วยปากกาเขียนเทียนแล้ว ลายที่เห็นเป็นสีดำคือเทียน (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 23 ผ้าที่เขียนลายเสร็จแล้ว ภาษาม้งเรียกว่า ลายเซ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 24 ผ้าที่เขียนลายเสร็จแล้ว ภาษาม้งเรียกว่า ลายดอแก้วหรือลายดาแพะ (ที่มา : ผู้วิจัย)

- 4) เมื่อเขียนลายด้วยเทียนจนเต็มผืนแล้วจึงนำผ้าที่เขียนลายแล้วมาแช่ไว้ในน้ำครามที่เตรียมไว้เป็นเวลานาน 1 ชั่วโมง จากนั้นนำมาผึ่งให้แห้ง ทำแบบนี้ซ้ำ 7 ครั้งจึงจะได้สีเข้มติดกับลายสีขาวสวย ปัจจุบันอาจใช้สีย้อมผ้าก็จะใช้เวลาในการย้อมไม่นาน
- 5) ต่อจากนั้นนำสบู่เทียนมาละลายในน้ำเดือด แล้วจึงนำผ้าที่ย้อมแล้วมาต้มประมาณ 5 นาที ในขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการละลายเทียนที่ใช้เขียนลาย เมื่อเทียนละลายแล้วก็จะได้ลายเป็นสีขาว
- 6) หลังจากนั้นนำผ้ามาแช่น้ำเย็น 5 นาที แล้วนำไปตากให้แห้ง จะได้ผ้าสีครามที่มีลายสีขาวสวยงามเพื่อนำมาตัดเย็บเป็นกระโปรงต่อไป ดังภาพที่ 25 และ ภาพที่ 26

ภาพที่ 25 ผ้าที่ย้อมสีครามเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลายที่เห็นเป็นสีขาว คือส่วนที่เขียนเทียนทับลงไป เมื่อนำไปต้มเทียนจะหลุดออกไป จึงเห็นเป็นสีขาวซึ่งเป็นลายที่เราต้องการนั่นเอง (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 26 ผ้าที่ย้อมสีครามเสร็จเรียบร้อยแล้วอีกผืนหนึ่ง ครามที่นำมาย้อมนั้นสีที่ได้จากต้นฮ่อม ที่นำมาหมักไว้ 10 วัน จนเน่าแล้วรินเอาแต่น้ำมาผสมกับน้ำปูนขาว ทิ้งไว้ 1 คืน จากนั้นรินเอาน้ำใสๆ ออก เอาแต่ตะกอนมาผสมกับน้ำย้อมที่รินเอาแต่น้ำใสๆ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ผ้าเขียนลายเทียนที่เสร็จเรียบร้อยแล้วนี้ สามารถนำมาเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่ม หรือใช้สอยใน ประโยชน์อื่นๆต่อไป ซึ่งหากนำไปตัดเย็บกระโปรงนั้น อาจมีการนำเศษผ้าเล็กๆมาเย็บปะตามลายเพื่อให้ เกิดความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 27

ภาพที่ 27 การนำเศษผ้าชิ้นเล็กๆมาเย็บปะลงไปกับผ้าเขียนลายเทียน จะทำให้ผ้ามีความโดดเด่น มากขึ้น และยังเป็นการแสดงถึงความขยัน ใจเย็น และสามารถในการเย็บปักถักร้อยของผู้หญิงม้ง ที่มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถทำได้อย่างละเอียดประณีต (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 28 ผ้าเขียนลายเทียนที่ตกแต่งด้วยแถบผ้า และเศษผ้าสี ทำให้ผ้ามีความโดดเด่นมากขึ้น (ที่มา : ผู้วิจัย)

4.1.3. ผ้าปัก

การปักผ้าถือว่าเป็นงานอดิเรกที่ผู้หญิงม้งทุกคนจะทำเมื่อมีเวลาว่างเพื่อนำมาประดับชุดสำหรับตนเองและคนในครอบครัวเด็กผู้หญิงม้งจะเรียนรู้วิธีการปักผ้าจากแม่ทั้งโดยการสอนโดยตรงหรือ เลียนแบบ โดยเริ่มจากการการจับผ้าและเข็ม การนับช่องลายผ้า จากนั้นก็เริ่มจากปักลายง่ายๆคือปักไขว้สี่เหลี่ยมทั้งผืน เมื่อคล่องแล้วก็จะหัดปักลายต่างๆไม่ซับซ้อนและพัฒนาฝีมือขึ้นไปตามความสามารถ

“...ตอนเป็นละอ่อนแม่จะสอนให้อัปเดตผ้า จับเข็มสะก้นช่องก่อน
พอใหญ่มาเห็นน้อยกะสอนให้อัปเดตลายง่ายๆสี่เหลี่ยมก่อน...”⁸

ในอดีตชาวเมืองม้งจะใช้ผ้าใยกันขงที่ทอขึ้นมาเองเป็นพื้นและย้อมด้วยตัวเอง แต่ปัจจุบันพวกเขาไม่สามารถทอผ้าใยกันขงได้ ผู้หญิงม้งในชุมชนม้งหนองหอย จึงซื้อผ้าฝ่ายชนิดหยาบหรือผ้าปักโครตีสีดำที่มีขายในตลาดเมริม หรือตลาดวโรรสมาใช้แทน ส่วนผ้าที่ใช้ปักนั้นก็ซื้อมาจากในเมืองเช่นกัน สีที่ใช้ก็มักจะเป็นสีเหลือง สีแดง สีน้ำเงิน และสีชมพู ตามธรรมเนียมม้ง เมื่อผู้หญิงม้งแต่งงานเข้าไปอยู่บ้าน ฝ่ายชายจะต้องปักผ้าให้แม่สามี 1 ชุด โดยที่แม่สามีจะเป็นผู้จัดหาอุปกรณ์ให้

“...ตามธรรมเนียมม้ง ถ้าแต่งงานแล้วจะต้องไปอยู่บ้านฝ่าย
สะกะต้องปักผ้าให้อแม่ฝ่ายชุดหนึ่ง แม่ฝ่ายจะซื้ออุปกรณ์ให้
แต่เขาต้องปักให้...”⁹

4.1.3.1. ลายปัก

ลายปักที่พบในชุมชนหนองหอยสามารถแบ่งเป็นกลุ่มๆตามที่มาของลายดังนี้

ลายที่มาจากสัตว์ ชาวเมืองม้งจะมีชีวิตที่อยู่กับธรรมชาติจึงได้สังเกตและนำเอาธรรมชาติ มาเป็นแบบสร้างลายปักขึ้นมา ลายที่เกี่ยวกับสัตว์ที่พบมากในชุมชนม้งหนองหอยได้แก่ ลายก้นหอย ซึ่งอาจจะเป็น 2 หอย 4 หอย หรือ 8 หอย ลายดินไก่อ่ ลายเล็บหมู ลายผีเสื้อ ลายรอยเท้าหนู ลายลูกเปิด เป็นต้น

ลายที่มาจากพืช ได้แก่ ลายรากไม้ ลายดอกเข้า ลายดอกผักกาด ลายดอกดาหลา ลายดอกกุหลาบ ลายดอกทานตะวัน เป็นต้น

ลายที่มาจากรูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ ลายเหลี่ยม ลายกากะบาท

ลายอื่นๆ ได้แก่ ลายก้นห้น ลายจับมือ

ลายผสม ได้แก่การนำลายที่มีอยู่มารวมกันในผืนเดียวเช่น ลายดอกและลูกเปิด เป็นต้น

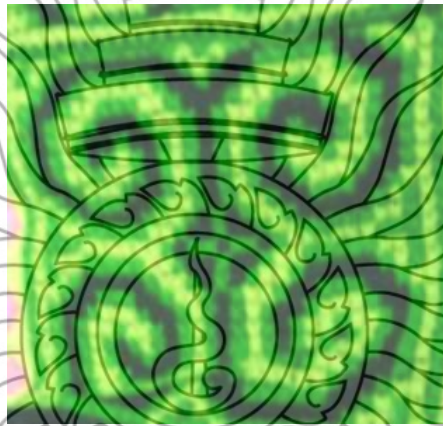
⁸ นางประทุม ยังชีพสุจริต. อายุ 31 ปี. 18/1 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

⁹ นางหั่ว เตชะเลิศพนา อายุ 57 ปี 44 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

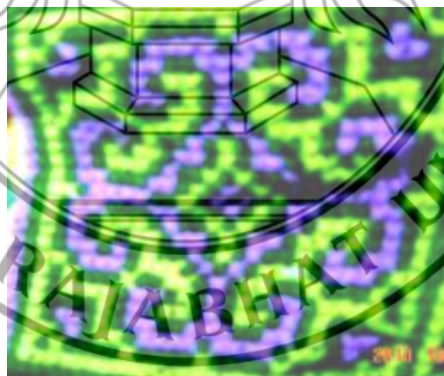
ลายที่มาจากสัตว์ ได้แก่

ภาพที่ 29 ลายก้นหอย ภาษาม้งเรียกว่า ลายคำคือ เป็นลายที่คนส่วนใหญ่บอกว่า
ง่ายและสามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นลายใหม่ได้ง่าย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 30 ลายก้นหอย 4 หอย ภาษาม้งเรียกว่า เปร้าคือ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 31 ลายก้นหอย 8 หอย ภาษาม้งเรียกว่า หือคือ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 32 ลายดินไก่ ภาษาม้งเรียกว่า โจ้วไก่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

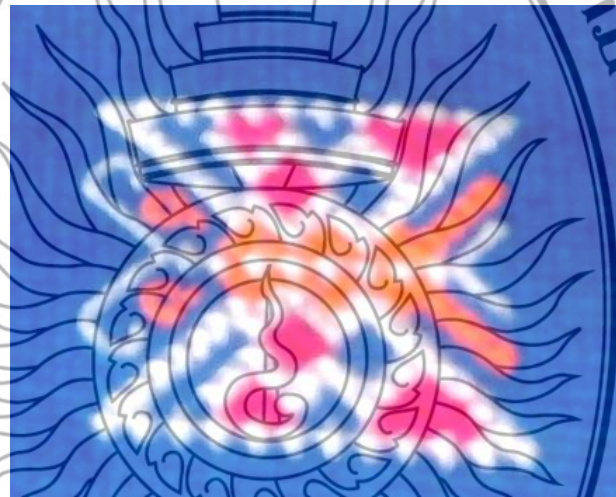
ภาพที่ 33 ลายเล็บหมู ภาษาม้งเรียกว่า เห่งน้าว (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 34 ลายรอยเท้าหนู ภาษาม้งเรียกว่า เหลาเห่งหน่า (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 35 ลายผีเสื้อ ภาษาม้งเรียกว่า บั้งบ้าย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 36 ลายผีเสื้อแบบใหม่ ภาษาม้งเรียกว่า บั้งบ้าย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 37 ลายลูกเปิด ภาษาม้งเรียกว่า มีย้ออ (ที่มา : ผู้วิจัย)

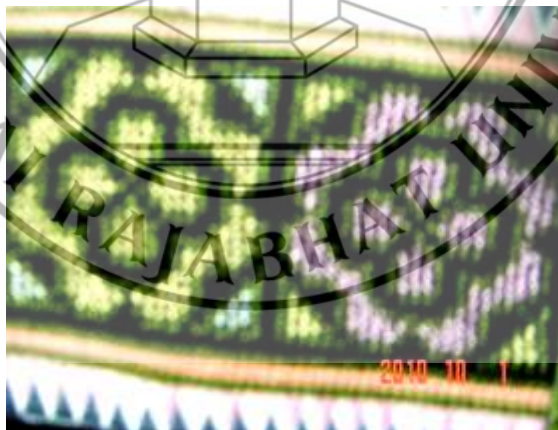
ลายที่มาจากพืช ได้แก่

ภาพที่ 38 ลายรากไม้ ภาษาม้งเรียกว่า ลายจ่างคง แต่บางคนก็เรียกว่า ลายเหลื่อมจีน ภาษาม้งเรียกว่าลาย ไหล่แซ ซึ่งสามารถเรียกได้ทั้งสองชื่อ (ที่มา: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 39 ลายดอกเขี้ยว ภาษาม้งเรียกว่า น้างจ่อ เป็นอีกลายหนึ่งที่เป็นที่นิยมของชาวม้งหนองหอยเพราะทำง่ายและสวยงาม มักนำมาทำผ้าคาดเอวของผู้ชาย และผ้าปิดคंध้าหน้าของผู้หญิง (ที่มา: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 40 ลายดอกคาหลา ภาษาม้งเรียกว่า ไหล่ป้างโคว (ที่มา: ผู้วิจัย)

ภาพที่ 41 ลายดอกผักกาด ภาษาเงาเรียกว่า โหลป้างไข่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 42 ลายดอกบานตะวัน เป็นลายที่เป็นที่นิยมของชาวม้งไทย โดยเฉพาะชาวม้งเชียงใหม่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 43 ลายช่อดอกไม้ เป็นลายใหม่ที่ถูกคิดขึ้นมาใหม่
โดยเลียนแบบจากดอกไม้จริงที่เห็นในชีวิตประจำวัน (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 44 ลายดอกกุหลาบ ภาษาม้งเรียกว่า ป้างซงปรัย
เป็นดอกกุหลาบแบบใหม่ที่ถูกคิดขึ้นมาใหม่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 45 ลายดอกไม้ เป็นลายใหม่อีกลายหนึ่งที่นำมาจากลายปักโครสดิซ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 46 ลายดอกไม้ เป็นลายใหม่อีกลายหนึ่งที่นำมาจากลายปักโครสดิซ (ที่มา : ผู้วิจัย)

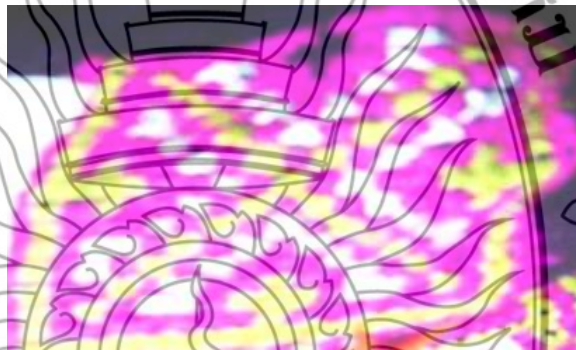

ภาพที่ 47 ลายดอกไม้ ภาษาม้งเรียก ลายเต้าป้าง (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 48 ลายดอกเหลี่ยม ภาษาม้งเรียกว่า จายไ้่ว เป็นการนำรูปทรง
เรขาคณิตมาดัดแปลงเป็นรูปดอกไม้ตามจินตนาการของผู้ปัก (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลายที่มาจากรูปทรงเรขาคณิต ได้แก่ ลายเหลี่ยม ลายกากะบาท

ภาพที่ 49 ลายกากะบาท ภาษาม้งเรียกว่า เหลาเซี่ย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 50 ลายดอกเหลี่ยม กับเหลี่ยมจีน ภาษาม้งเรียกว่า จายไ้่วเที้ยแซ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลายอื่นๆ ได้แก่ ลายดาว ลายกังหัน ลายจับมือ

ภาพที่ 51 ลายดาว ภาษาม้งเรียกว่า ฝู้เก๋ เป็นอีกลายหนึ่งที่มีความนิยมมาก (ที่มา : ผู้วิจัย)

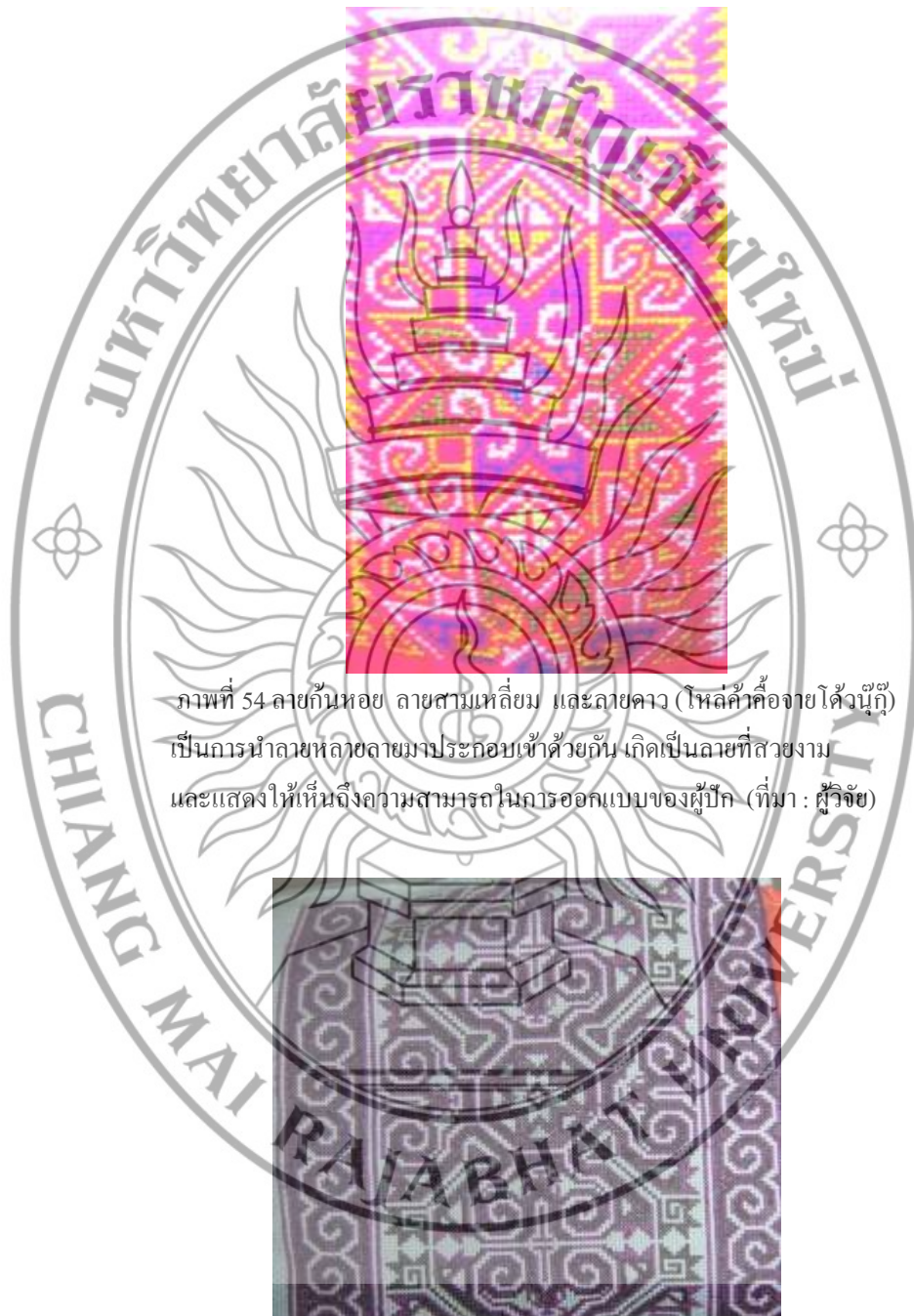

ภาพที่ 52 ลายกังหัน ภาษาม้งเรียกว่า โคว์จัว บางคนอาจจะนำเศษผ้าสีสดใส มาเย็บแปะตรงสามเหลี่ยมทำให้เกิดสีสันที่สะดุดตาเพิ่มขึ้นมาอีก (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 53 ลายจับมือ ภาษาม้งเรียกว่า ลายควั่วเต (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลายผสม ได้แก่การนำลายหลายๆลายที่มีอยู่มาปกรวมกันให้อยู่ในผืนเดียวกัน และอาจมีการออกแบบลายใหม่เพิ่มเข้าไป ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ การออกแบบ และการเขียนปักถักร้อยตลอดจนความเพียรพยายาม เช่น การนำลายกันหอย ลายดาวและลายดอก หรือ ลายดอกและลูกปัด มาประกอบกันในผ้าผืนเดียว เป็นต้น

ภาพที่ 54 ลายกันหอย ลายสามเหลี่ยม และลายดาว (โหลคำคือจายได้วู้กั)
เป็นการนำลายหลายๆมาประกอบเข้าด้วยกัน เกิดเป็นลายที่สวยงาม
และแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการออกแบบของผู้ปัก (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 55 เป็นลายที่นำลายกันหอย (คำคือ) กับลายดาว (วู้กั) มาประกอบกันออกมา
เป็นลายผสมที่สวยงามและบ่งบอกถึงความสามารถของผู้ปักไม่แพ้ลายอื่นๆ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 56 ลายดอกเข้และลายจับมือ ผสมกัน ภาษาม้งเรียกว่า ป้างจอตั่วเต (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 57 ลายดอกกับตุ๊กเปิด ภาษาม้งเรียกว่า เล้าป้างมียั่วอู (ที่มา : ผู้วิจัย)

ลายปักที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นลายปักที่พบในชุมชนหนองหอยเก่าและหนองหอยใหม่ ซึ่งลายต่างๆเหล่านี้สามารถนำไปใช้ประดับเครื่องแต่งกายทั้งหญิงและชาย หรือผ้าสำหรับวัตถุประสงค์อื่นๆก็ได้ ชาวม้งที่หนองหอยไม่ได้มีการแบ่งว่า ลายไหนต้องใช้สำหรับงานอะไรหรือเพศไหน

“...คนม้งไม่ค่อยเน้นเรื่องของลวดลายมากนัก
และจะนำไปใช้เหมือนกันทั้งนั้น งานไหนกะใช้ได้ก็ลาย
แม่หญิงกะว่าป้อจายกะใช้ได้เหมือนกันหมดก็ลาย...”¹⁰

สำหรับลายปักที่พบว่ามีคนปักมากที่สุดจะเป็นลายกันหอย หรือภาษาม้งเรียกว่า ลายคำคือ จะเป็นกึ่งหอยก็แล้วแต่ เนื่องจากเป็นลายดั้งเดิมที่มีมาแต่อดีต ง่ายไม่ซับซ้อนมากนัก แต่ก็สวยงาม และสามารถนำไปดัดแปลงสร้างลายใหม่ๆได้ด้วย

¹⁰ นางไป เตชะเลิศพนา อายุ 49 ปี 25/1 ม.7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

“...ลายด้ายกะคือลายกันหอย จะง่ายสุด ละกะเป็นลายดีมีมาตั้งแต่บ่เก่า
ละสามารถดัดเป้งเป็นลายใหม่ๆ ได้ง่าย....”¹¹

“...ลายกันหอยเป็นลายด้ายที่ง่ายที่สุด และจ้งนำมาแต่งกระ โปรง...”¹²

แต่ละลายสามารถนำมาประยุกต์เข้าด้วยกันในผ้าผืนเดียวกัน หรือนำลายเดิมที่มีอยู่มาเพิ่มเติมก็ได้
ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ปัก สาวม้งคนไหนสามารถออกแบบลายปักขึ้นมาใหม่หรือสามารถปักลาย
ที่ยากๆได้ ก็จะแสดงให้เห็นว่าสาวม้งคนนั้นมีความสามารถด้านการเย็บปักถักร้อย เป็นคนใจเย็นมีความ
พยายามและมีความคิดสร้างสรรค์

4.2. ชุดม้ง

ภาพที่ 58 ชุดม้งเป็นชุดที่สวยงาม อลังการ ต้องใช้ความสามารถและเวลาในการปักผ้า
เพื่อนำมาตกแต่งชุดให้สวยงามและพร้อมที่จะสวมใส่ในประเพณีขึ้นปีใหม่
การไม่มีชุดม้งชุดใหม่ใส่ในประเพณีดังกล่าวถือเป็นความอับอายของผู้หญิงชาวม้งเลยทีเดียว
(ที่มา : ผู้วิจัย)

ชุดม้งมีความเป็นเอกลักษณ์สวยงามประณีต ชาวม้งหนองหอยส่วนใหญ่ยังคงสวมใส่ชุดม้ง กันอยู่
ทั่วไป การทำชุดม้งขึ้นมาใหม่สักชุดนั้นต้องใช้เวลาในการเตรียมผ้าปักและการดัดเย็บเป็นอย่างมาก

¹¹ นางพิม เดชะเลิศพนา อายุ 59 ปี 22/5 44 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

¹² นางหยั่ว เดชะเลิศพนา อายุ 57 ปี 44 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ตามความเชื่อของชาวม้งนั้นต้องมีชุดใหม่ไปร่วมงานประเพณีปีใหม่เสมอ ผู้หญิงม้งจะเริ่มเตรียมการตั้งแต่หลังประเพณีปีใหม่ม้งแล้ว โดยเริ่มปักลายสะสมไว้ ซึ่งจะใช้เวลาว่างจากงานในไร่หรือ งานประจำ โดยเฉพาะช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคมจะเป็นช่วงที่ไม่ค่อยมีงานในไร่มากนัก และต้องเร่ง ทำชุดให้เสร็จก่อนประเพณีปีใหม่ม้ง

4.2.1. ชุดม้งหญิง¹³

ผู้หญิงม้งจะสวมเสื้อสีดำแขนยาวเรียกว่าซอตัวหนึ่งคู่ ตัดเย็บด้วยผ้าใยกล้วยสำหรับฤดูร้อน หรือผ้ากำมะหยี่สำหรับฤดูหนาว ประดับด้วยผ้าปักและเศษผ้าที่สาบเลื้อยและรอบแขนเสื้อ กระโปรงจีบอัดกลีบเล็กๆรอบตัว ขวางแก่เข้า ตัดเย็บด้วยผ้าใยกล้วยหรือฝ้ายทอมือที่เขียนลวดลายด้วยเทียน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของม้ง ตกแต่งด้วยเศษผ้าชิ้นเล็กๆและประดับด้วยผ้าปักที่ชายกระโปรง สมัยก่อนจะมีการรัดน่องด้วยผ้าสีดำ แต่ปัจจุบันไม่เป็นที่นิยม ชุดครบเครื่องจะมีผ้าปิดด้านหน้าที่เรียกว่า ซเย ซึ่งตกแต่งด้วยผ้าปัก คาดทับกระโปรงและผ้าคาดทับกระโปรงด้านหลังเรียกว่าค้อซเย สวมเครื่องประดับเงินรอบคอและกำไลเงิน

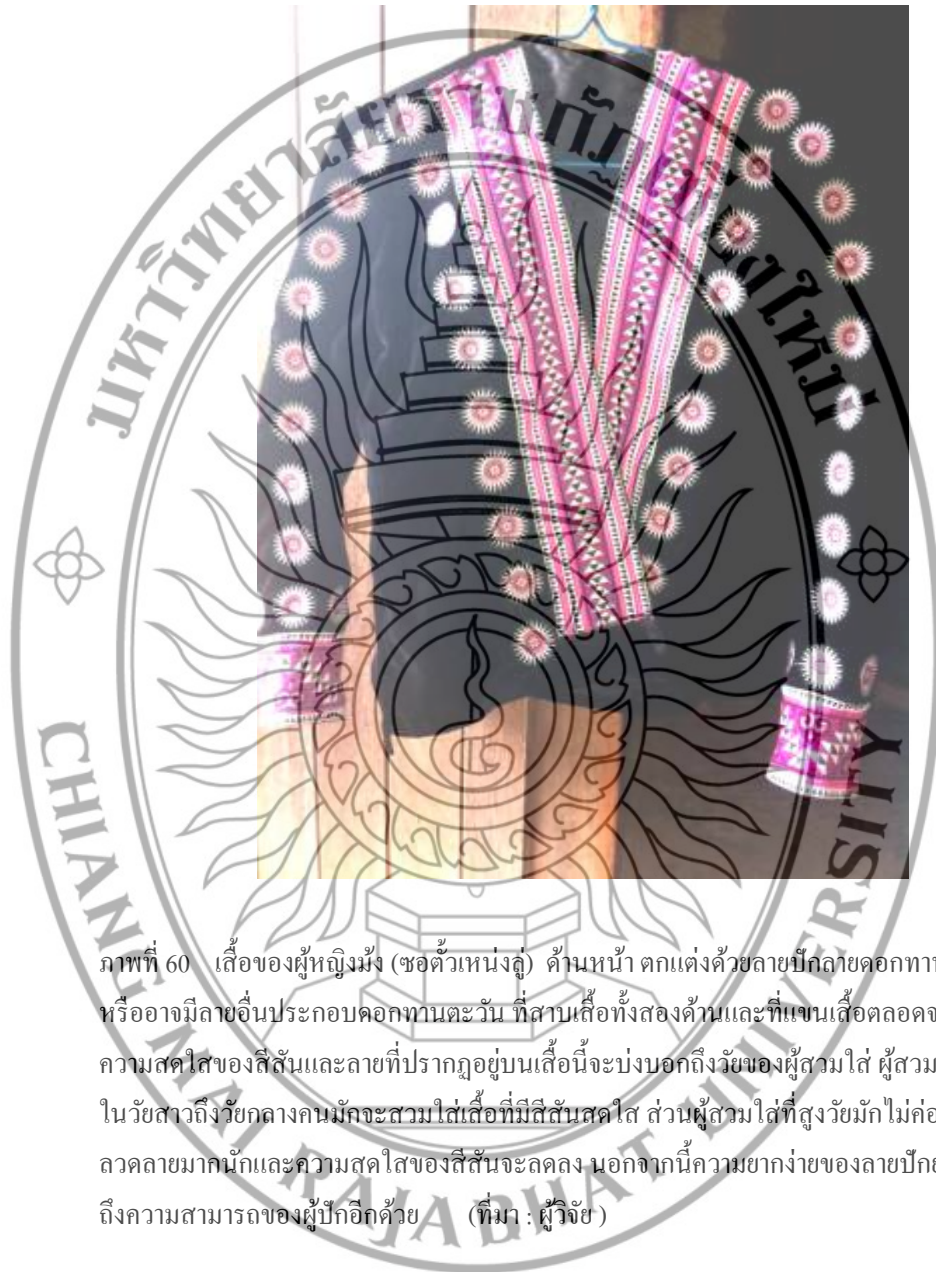
ดังภาพที่ 59

ภาพที่ 59 ผู้หญิงม้งจากชุมชนม้งหนองหอย แต่งชุดม้งเพื่อร่วมงานประเพณีปีใหม่ม้ง ซึ่งประเพณีนี้ ผู้หญิงม้งทุกคนจะได้นำชุดที่ตนเองใช้เวลาตลอดปีในการปักผ้า เพื่อนำมาตกแต่งชุดดังกล่าวออกมาสวมใส่อวดสายตาทุกคนที่มาร่วมงาน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามารถด้านการเย็บปักถักร้อย ความขยันหมั่นเพียรและการรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ให้ปรากฏแก่สายตาผู้อื่น (ที่มา : ผู้วิจัย)

¹³ นางหมาย เดชะเลิศพนา. อายุ 67 ปี. 24 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

เสื้อผู้หญิง¹⁴ ภาษาม้งเรียกว่า ซอตัวหนึ่งลู่ คัดเย็บด้วยผ้ากำมะหยี่สีดำ ข้างในบุด้วยผ้าสีหรือ
ลวดลายต่างๆ สาบเสื้อด้านหน้าและแขนเสื้อ ตกแต่งด้วยลายปัก ซึ่งลายที่ขาดไม่ได้คือลายดอกทานตะวัน
ส่วนปลายแขนเสื้อมักจะตกแต่งด้วยลายปัก ส่วนด้านหลังจะมีแผ่นผ้าที่ตกแต่งอย่างสวยงามด้วยลายปักและ
ลายปะ เรียกว่า เหล่า ดังปรากฏที่ภาพที่ 60-63

ภาพที่ 60 เสื้อของผู้หญิงม้ง (ซอตัวหนึ่งลู่) ด้านหน้า ตกแต่งด้วยลายปักลายดอกทานตะวัน
หรืออาจมีลายอื่นประกอบดอกทานตะวัน ที่سابเสื้อทั้งสองด้านและที่แขนเสื้อตลอดจนปลายแขน
ความสดใสของสีสันและลายที่ปรากฏอยู่บนเสื้อนี้จะบ่งบอกถึงวัยของผู้สวมใส่ ผู้สวมใส่ที่อยู่
ในวัยสาวถึงวัยกลางคนมักจะสวมใส่เสื้อที่มีสีสันสดใส ส่วนผู้สวมใส่ที่สูงวัยมักไม่ค่อยประดับ
ลวดลายมากนักและความสดใสของสีสันจะลดลง นอกจากนี้ความยากง่ายของลายปักยังบ่งบอก
ถึงความสามารถของผู้ปักอีกด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

¹⁴ นางหมาย เดชะเลิศพนา. อายุ 67 ปี. 24 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 61 เสื้อของผู้หญิงม้งด้านหลังมีพื้นผ้าสีเขียวที่ตกแต่งด้วยลายปักอย่างสวยงาม
ลายปักนี้จะบ่งบอกถึงความสามารถของผู้ปัก (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 62 ผ้าประดับเสื้อด้านหลังมีสีสนัสดสี ตกแต่งด้วยลายปัก
อาจมีการประดับด้วยเหรียญเงินตามความชอบของผู้สวมใส่
โดยเฉพาะผู้สวมใส่ที่อยู่ในวัยเด็กจนถึงวัยสาว ผู้สูงวัยมักไม่ค่อยชอบ
ประดับด้วยสีสนัสดและเหรียญเงิน นอกจากนี้เหรียญที่ห้อยประดับนี้
ยังบ่งบอกถึงฐานะทางการเงินของครอบครัวด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 63 ผู้หญิงม้งที่อยู่ในวัยสาวมักจะสวมเครื่องประดับเงินเพื่อความสวยงาม และนอกจากนี้ จำนวนเหรียญที่ประดับยังบ่งบอกฐานะทางการเงินของครอบครัวนั้นๆ ด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 64 เครื่องประดับเงิน สำหรับสาวที่ถือ เป็นเครื่องประดับชิ้นสำคัญ อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวม้ง และนอกจากนี้ยังบ่งบอกถึงฐานะทางการเงิน ของ ครอบครัวนั้นๆ ด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

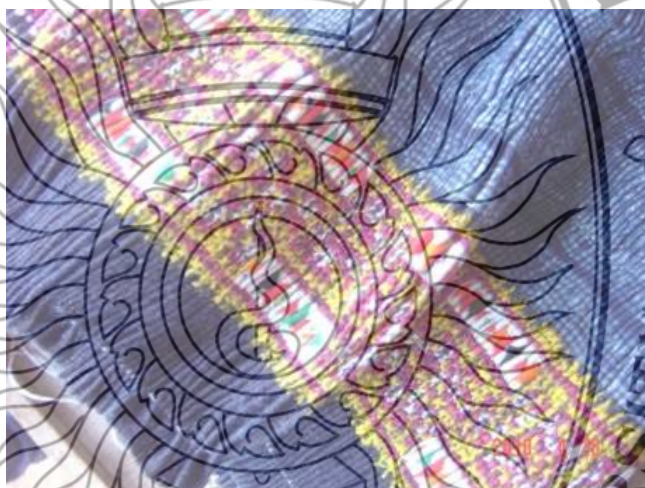
กระโปรงของผู้หญิงม้ง¹⁵ ภาษาม้งเรียกว่า ต้า ตัดเย็บด้วยผ้ากำมะหยี่หรือผ้าฝ้ายเขียนลายเทียนที่มีความยาว 8 เมตร ตกแต่งด้วยเศษผ้าและลายปักที่สวยงามที่ชายกระโปรง แล้วนำมาจับจีบเล็ก ๆ คล้ายการอัดพลีทรอบทั้งตัว และมีสายยาวใช้สำหรับพันรอบเอวและผูกให้แน่น

การจับจีบนี้นั้นจะใช้ด้ายเนาไว้ เมื่อจะสวมใส่จึงจะเอาด้ายนี้ออก และเมื่อยังไม่สวมใส่ก็จะเอาด้ายมาเนาเก็บไว้เพื่อให้กลับสวยอยู่เสมอ การจะทำลืบได้สวยงามแค่นั้นนั้นต้องอาศัยการฝึกฝนจนชำนาญ

¹⁵ นางประทุม ยังชีพสุจริต. อายุ 31 ปี. 18/1 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 65 การใช้ด้ายเนาเก็บ เพื่อให้จับที่เล็กละเอียดขึ้นอยู่ตัว (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 66 กระโปรงที่ใช้ด้ายเนาทั้งตัวเสร็จแล้วจะเป็นกลีบที่อัดกันแน่น และเก็บไว้ในลักษณะนี้จนกว่านำมาสวมใส่จึงจะเอาด้ายออก และเมื่อต้องการเก็บกระโปรงนั้นไว้ก็จะนำมาเนาด้วยด้ายอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้กลีบยังคงทนและสวยงาม (ที่มา : ผู้วิจัย)

นอกจากนี้การสวมกระโปรงต้องมีผ้าปิดทับรอยแยก ด้านหน้ากระโปรง ภาษาม้งเรียกว่า ชเย เพื่อป้องกันไม่ให้เห็นรอยแยกของกระโปรงเวลาเดินหรือนั่งได้ ผ้านี้มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 10 นิ้ว ความยาวขึ้นอยู่กับผู้สวมแต่ละคน โดยเมื่อห้อยลงไปจากเอวถึงประมาณข้อเท้า ตกแต่งด้วยลายปัก ซึ่งลายปักนี้จะบ่งบอกถึงความสามารถในการเย็บปักถักร้อยของผู้สวมใส่ หากลายปักนั้นเป็นลายที่ยากหรือนำหลายลายมาดัดแปลงได้อย่างสวยงามก็จะได้รับการชื่นชมว่ามีความความสามารถ มีความคิดสร้างสรรค์และเป็นที่หมายปองของชาวเมืองชาย

เข็มขัดเงินประดับ
ด้วยเหรียญห้อยทิ้ง
ชายลงมาโดยรอบ
คาดทับด้านนอกสุด

ซเย หรือผ้าปิดด้านหน้า
เป็นผืนยาวมีสายผูกที่
เอว ส่วนตัวผ้าห้อยลง
มาจากเอวอาจยาวถึง
ข้อเท้า ตกแต่งด้วยลาย
ปักอย่างสวยงาม

ภาพที่ 67 กระโปรงม้งและผ้าปิดด้านหน้าอันงดงาม
กระโปรงม้งตกแต่งด้วยผ้าปักสีสดใสสวยงามแล้วนำมาจับจีบ โดยรอบ
เวลาสวมใส่ต้องปิดทับด้วยซเยที่ตกแต่งด้วยลายปักอันแสดงให้เห็นถึงความสามารถ
ด้านการเย็บปักถักร้อย ความใจเย็นเพียรพยายาม ความคิดสร้างสรรค์ การใช้เวลาวาง
ให้เกิดประโยชน์ตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจของผู้สวมใส่อีกด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

หลังจากสวมกระโปรงแล้วจะมีผ้าอีกผืนหนึ่งคาดทับเอวชั้นนอกสุด แต่จะปล่อยให้ชายห้อย
ไปด้านหลังก่อนรัดด้วยเข็มขัดเงินอีกที ผืนชิ้นนี้เรียกว่า ตือซเย ชายผ้าส่วนที่ห้อยลงด้านหลังนี้มี
การตกแต่งด้วยผ้าปักที่เน้นความสวยงามและความสามารถในการเย็บปักถักร้อยของผู้สวมใส่เช่นเดียวกับ
ซเย และติดพู่ตรงปลายเพื่อให้เกิดความสวยงามโดยพู่ชิ้นนี้มักจะมีความยาวไม่เกินชายกระโปรง

ภาพที่ 68 ผ้าคาดทับเอว (ตือซเย) เป็นผ้าผืนยาวกว้างประมาณ 5 นิ้ว
ปลายทั้งสองด้านประดับด้วยผ้าปักและพู่ห้อยให้เกิดความสวยงาม
(ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 69 ผ้าคาดทับเอวคาดทับอีกชั้นต่อจากผ้าปิดด้านหน้าโดยห้อยชายลงมาด้านหลัง ซึ่งจะมีความยาวไม่เกินชายกระโปรง และคาดทับด้วยเข็มขัดเงินเป็นชั้นสุดท้าย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 70 ผู้วิจัยกับชุดม้งของบ้านม่ายที่ทำให้กับลูกสาวเพื่อสวมใส่ไปงานประเพณีปีใหม่ม้ง แต่ละชุดมีลวดลายที่สวยงามและละเอียดมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเย็บปักถักร้อย และความคิดสร้างสรรค์ ความอดทน เพียรพยายามนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงฐานะทางการเงินของครอบครัวนี้ที่ภรรยาไม่ต้องทำงานมากจึงมีเวลาว่าง และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ด้วยการปักผ้าอีกด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 71 ผู้วิจัยกำลังสัมภาษณ์ป้าหม้าย ผู้เชี่ยวชาญการปักผ้าที่มีความสามารถมากที่สุดคนหนึ่งในหมู่บ้านหนองหอย (ที่มา : ผู้วิจัย)

4.2.2. ชุดมั่งชาย

เสื้อของผู้ชายมั่ง ภาษามั่งเรียกว่า ซอ จะเป็นเสื้อตัวสั้น แขนยาว ผ่าอก ชายเสื้ออยู่เหนือเอว ตัดเย็บด้วยผ้ากัญชงสำหรับฤดูร้อน หรือ ผ้ากำมะหยี่สำหรับฤดูหนาว ประดับด้วยผ้าปักที่สาบเสื้อ และปลายแขน ตัวเสื้อมักประดับด้วยลายปักลายดวงอาทิตย์ หรือที่ชุมชนหนองหอยเรียกว่าลายดอกทานตะวัน ด้านหน้าของตัวเสื้อและชายเสื้อที่สวมใส่ในโอกาสพิเศษ มักประดับด้วยเหรียญเงินเป็นจำนวนมาก

เนื่องจากชุดของมั่งชายนั้นผู้หญิงที่เป็นภรรยาจะต้องเป็นผู้ตัดเย็บให้แก่สามีหรือแม่ต้องตัดเย็บให้กับลูกชายที่ยังไม่ได้แต่งงาน ชุดของมั่งชายจึงเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความสามารถของภรรยาหรือแม่ ในด้านการเย็บปักถักร้อยและความขยันหมั่นเพียร การรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ซึ่งจะเห็นได้จาก เทศกาลกินวอหรือประเพณีเป็ใหม่มั่ง ชาวมั่งทุกคนรอบครัวจะต้องสวมใส่ชุดใหม่ตามความเชื่อที่จะทำให้ชีวิตรุ่งเรืองตลอดปีใหม่นั้น แต่อย่างไรก็ตามความสวยงามอลังการของชุดยังแสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้หญิงในครอบครัว นอกจากนี้ชุดใหม่ยังบ่งบอกฐานะทางการเงินของครอบครัวนั้นๆด้วย เพราะการทำชุดมั่งแต่ละชุดนั้นต้องมีค่าใช้จ่ายสูงทีเดียว

ภาพที่ 72 เสื้อม้งชาย สำหรับใส่ทั่วไปตัดเย็บด้วยผ้ากำมะหยี่สีดำ ผ่าหน้าติดกระดุมเขื่องมาด้านข้างเล็กน้อยประดับด้วยลายปักที่สามเสื้อ ชายเสื้อและปลายแขนเล็กน้อย (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 73 เสื้อม้งชาย (ขอ) สำหรับโอกาสพิเศษมักจะใช้สีสันสดใส ประดับด้วยลายปักที่ด้านหน้าสามเสื้อ ตัวเสื้อ แขนและปลายแขน โดยเฉพาะอย่างยิ่งลายดอกทานตะวัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของม้ง ความสวยงามประณีตของลายบนเสื้อม้งชาย แสดงให้เห็นถึงความสามารถด้านการเย็บปักถักร้อยของภรรยาหรือมารดาของผู้สวมใส่ นอกจากนี้ยังนิยมประดับด้วยเหรียญเงินที่ตัวเสื้อด้านหน้าและชายเสื้อรอบตัวอันเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะทางการเงินของครอบครัวนั้นด้วย (ที่มา : ผู้วิจัย)

สำหรับกางเกงผู้ชายม้ง ภาษาม้งเรียกว่า จือ เป็นกางเกงขาวยาวสีดำหลวมๆ เป้าห้อยลงมาเกือบถึงปลายขาและตกแต่งด้วยผ้าปักที่ปลายขาและแนวด้านข้าง

ภาพที่ 74 กางเกงผู้ชายม้ง ตัดเย็บด้วยผ้าสีดำ (มักเป็นกำมะหยี่) ขาวมาถึงข้อเท้า เป้าต่ำลงมาถึงเกือบข้อเท้า ประดับด้วยลายปักที่รอบขาทั้งสองข้างซึ่งแสดงให้เห็นความขยันหมั่นเพียรและความสามารถด้านเย็บปักถักร้อยของภรรยา (ที่มา : ผู้วิจัย)

นอกจากนี้หากเมื่อมีโอกาสสำคัญๆและต้องสวมใส่ชุดแบบเต็มรูปแบบจะมีผ้ามัดเอว ที่ภาษาม้งเรียกว่า “ลั้ง” ซึ่งเป็นผ้าที่มีความกว้างประมาณ 5 นิ้ว ยาวประมาณ 2 เมตร ตรงกลางมีแผ่นผ้าขนาดกว้างประมาณ 12 นิ้ว ความยาวตามความสูงของผู้สวมใส่ ตรงปลายของผ้าชิ้นนี้จะพับแหลมเย็บติดกันเป็นสามเหลี่ยม แผ่นผ้านี้จะประดับด้วยผ้าปักลวดลายสวยงาม ตามความสามารถในการเย็บปักถักร้อยและความขยันหมั่นเพียรของภรรยาหรือมารดาของผู้สวมใส่ เวลาใส่จะใช้ปลายผ้าพันรอบเอวทับกางเกง โดยให้แผ่นผ้าที่อยู่ตรงกลางปิดทับด้านหน้าเช่นเดียวกับของผู้หญิง

ภาพที่ 75 ผ้าผูกเอว (ลั้ง) ที่มีลายปักสวยงามและซับซ้อนมีการนำหลายลายมาประกอบกัน อันเป็นการแสดงฝีมือด้านการตัดเย็บและความหมั่นเพียรของภรรยาผู้สวมใส่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 76 ผ้าผูกเอวหรือ ลั้ง อีกผืนหนึ่งที่มีลายปักสวยงามและซับซ้อนมีการนำหลายลายมาประกอบกัน อันเป็นการแสดงฝีมือด้านการตัดเย็บและความหมั่นเพียรของภรรยาผู้สวมใส่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 77 ผ้าผูกเอวหรือ ลั้ง อีกหนึ่งผืน ที่มีลายปักสวยงามและซับซ้อน มีการนำหลายลายมาประกอบกันอันเป็นการแสดงฝีมือด้านการตัดเย็บ และความหมั่นเพียรของภรรยาผู้สวมใส่ (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 78 เด็กชายมั่งสวมชุดประจำเผ่าที่แม่เตรียมไว้ให้ลูกชาย เพื่อไปร่วมงาน ประเพณีปีใหม่ม้ง ซึ่งความปราณีตของลายปักบนชุดของลูกจะสะท้อนให้เห็นถึง ความสามารถในการเย็บปักของผู้เป็นแม่ อีกทั้งเครื่องประดับเงินจะบ่งบอกฐานะ ของครอบครัวอีกด้วย (ที่มา : นางสาววาทีณี คุ่มแสง)

ภาพที่ 79 ชาวม้งชายแต่งตัวเต็มรูปแบบเพื่อเป็นแขกในงานแต่งงาน ของชาวม้งในหมู่บ้าน (ที่มา : นางสาววาทีณี คุ่มแสง)

ภาพที่ 80 ชุมมั้งชายที่สวมใส่อยู่บ้านตามปกติจะเป็นแบบเรียบง่ายไม่ประดับตกแต่งด้วยลายปักมากมาย อาจมีลายออกทานตะวันที่ปลายแขนเสื้อหรือปลายขากางเกงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และไม่ได้ผูก ขางตะ เหมือนกับเวลาที่ไปร่วมงานสำคัญๆ (ที่มา : นายนิรุฒ แก้วหล้า)

4.3. สรุป

ดังนี้

จากข้อมูลที่ได้กล่าวไปแล้วทั้งหมดสามารถนำมาเป็นประเด็นเพื่อตอบโจทย์วิจัย 4 ประเด็น

- 4.3.1. บทบาทของผ้าปักที่มีต่อวิถีชีวิตประจำวันของชาวม้ง
- 4.3.2. บทบาทของผ้าปักที่มีต่อพิธีกรรมต่างๆของชาวม้ง
- 4.3.3. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของผ้าในวิถีชีวิตชาวม้ง
- 4.3.4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการปักผ้าไปสู่เยาวชนม้ง

4.3.1. บทบาทของผ้าปักที่มีต่อวิถีชีวิตประจำวันของชาวม้ง

1) บทบาทของผ้าปักในด้านการบ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของชาวม้ง เพราะผ้าปักของชาวม้งนั้นมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ว่าผ้าปักนั้นถูกนำไปใช้ตกแต่งอะไร ที่ไหน คนที่พบเห็นก็จะรู้ว่าผ้าปักนั้นเป็นผ้าปักม้ง ลายที่เป็นเอกลักษณ์ที่ไม่ว่าชาวม้งที่อาศัยอยู่ชุมชนไหนในประเทศไทย ก็จะมีรู้จักได้แก่

ลายดอกทานตะวัน (ป้างนังกู๋) หรือที่บางแห่งเรียกว่าลายดาว (นู้กู๋) ลายก้นหอย (คำคือ) และ ลายผีเสื้อ (บั้งบ้าย) เนื่องจากเป็นลายที่ง่ายและสามารถนำไปดัดแปลงเข้ากับลายอื่นๆได้ง่าย

“ลายที่ง่ายที่สุดกะ ลายหอยเพราะเป็นลายตั้งงาม
ละเฮากะเอามาแป้งลายใหม่ หื้อดูงามได้...”¹⁶

“ลายหอยเพราะว่านิยมเอามาทำกระโปรงเป็นส่วนใหญ่...”¹⁷

“ลายผีเสื้อ เพราะว่าสวยและปักง่ายและมีก้านพัฒนาขึ้นมา
จากลายตั้งเดิมหื้องามกว่าลายเดิม...”¹⁸

2) ผ้าปักในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน แม้ว่าความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีจะหลั่งไหลเข้ามาสู่ชุมชนหนองหอยมากขึ้นเนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนนี้ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก แต่ก็ไม่ได้ทำให้ชาวม้งหนองหอยเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตไปมากมายนัก ชาวม้งส่วนใหญ่ก็ยังคงสวมใส่ชุดม้งเป็นเครื่องนุ่งห่มประจำวัน ไม่ว่าจะทำงานบ้าน ไปไร่ ไปสวน และผ้าปักก็เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องนุ่งห่มนั้น

ภาพที่ 81 แม่บ้านชาวม้งทำงานบ้านแต่ก็ยังใส่เสื้อม้ง
ที่ตกแต่งด้วยลายปักที่สวยงาม (ที่มา : ผู้วิจัย)

¹⁶ นางพิม เตชะเลิศพนา. อายุ 50 ปี 22/5 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

¹⁷ นางสาวรัตนา เตชะเลิศพนา. อายุ 26 ปี 22/1 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

¹⁸ นางประทุม ชัยชีพสุจริต. อายุ 31 ปี 18/1 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 82 ผู้สูงวัยชาวม้ง มาให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์ ก็ได้เสื้อม้ง
ที่ตกแต่งด้วยลายปักที่สวยงาม (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 83 ผู้ชายชาวม้งจะออกไปทำงานในไร่ ได้กางเกงม้งกับเสื้อยืด (ที่มา : ผู้วิจัย)

3) ผ้าปักมีบทบาทในฐานะเป็นเครื่องวัดความสามารถของผู้หญิงชาวม้งเนื่องจากผู้หญิงชาวม้งทุกคนมีบทบาทในการเป็นผู้ผลิตเครื่องนุ่งห่มให้กับตนเองและคนในครอบครัวได้สวมใส่ การปักผ้าเปรียบเสมือนจิตวิญญาณของผู้หญิงชาวม้ง ดังนั้นผู้หญิงชาวม้งทุกคน จะได้รับการสอนให้ทำผ้าเป็นในทุกกระบวนการ โดยเริ่มตั้งแต่อายุ 7 ขวบโดยเฉลี่ยจะถูกสอนให้จับผ้าจับเข็ม นับช่องลายผ้า จนกระทั่งสามารถปักลายได้ พออายุประมาณ 15 ปี ก็จะได้มีการสอนให้ทอผ้าและเขียนลายซึ่งเป็นขั้นตอนที่ยากกว่าการปักผ้าในขั้นต้น รวมทั้งการตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ผู้หญิงม้งคนไหนปักผ้าไม่เป็นถือเป็นความต่ำต้อยและอับอาย

“...ตอนเฮเป็นละอ่อนแม่เฮบย่ะผ้าปัก
เฮเลยบ่มีชุดงามๆใส่ไปงานบ้ใหม่
แต่เฮไค่อยากใส่ชุดงามๆกะเป็นพ่อง
พอเฮใหญ่มากะเลยไปหัดปักผ้ากับคนข้างบ้าน...”¹⁹

¹⁹ นางหม่าย เดชะเลิศพนา, อายุ 67 ปี 24 ม. 7 ค. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ความสวยงามและความยากของลวดลายที่ปรากฏบนชุดที่สวมใส่ไปร่วมงานประเพณีปีใหม่ ของสาวม้งถือเป็นการแสดงความสามารถในการเย็บปักถักร้อยและความเพียรพยายามตลอดจนความคิด สร้างสรรค์ให้คนอื่นเห็น โดยเฉพาะชาวหนุ่มจะสนใจสาวที่สวมใส่เสื้อผ้าที่ตกแต่งด้วยลายปักที่สวยงาม ประณีตมากกว่าสาวที่ใส่เสื้อผ้าธรรมดาๆ และสำหรับแม่บ้านม้งมีหน้าที่ต้องทำชุดให้สามีหรือลูกใส่ หากผู้ชายที่แต่งงานแล้วคนไหนสวมใส่ชุดม้งที่มีการตกแต่งด้วยลายปักที่เป็นลายยากๆ มีการประยุกต์หลายๆ ลายมาประกอบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากลายนั้นเป็นลายที่คิดค้นขึ้นมาใหม่ ก็จะแสดงให้เห็นถึง ความสามารถในการเย็บปักถักร้อยและความขยันหมั่นเพียรของภรรยาตลอดจนแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงคนนั้น รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นอกจากความยากง่ายของลายปักแล้วจำนวนชุดที่ผู้หญิงแต่ละคนทำขึ้นมา ในระยะเวลา 1 ปีก็ยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความขยันหมั่นเพียรรู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ของผู้หญิง คนนั้นด้วย

4) ผ้าปักมีบทบาทในการบ่งบอกฐานะทางการเงินของครอบครัวหรือผู้สวมใส่ เนื่องจากการ ผลิตผ้าปักนั้นต้องมีค่าใช้จ่ายสำหรับวัสดุค่อนข้างสูง ดังนั้นหากครอบครัวไหนมีฐานะทางการเงินไม่ดีก็ อาจจะไม่สามารถทำชุดใหม่ได้ทุกปี หรือทำได้ในจำนวนจำกัด เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายสูงและตัวผู้ปักเอง อาจจะไม่มีเวลาปักเนื่องจากต้องออกไปทำงานหาเงินมาเลี้ยงครอบครัวแทนที่จะมีเวลาว่างในการปักผ้า ในทางกลับกันหากครอบครัวไหนมีฐานะทางการเงินดีก็จะสามารถซื้ออุปกรณ์และวัสดุมาปักผ้าได้มากและ มีเวลาในการปักเพราะไม่ต้องใช้เวลาทั้งหมดในการทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว

5) ผ้าปักมีบทบาทเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เมื่อสถานที่ในชุมชนหนองหอยได้กลายมาเป็น สถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างล้นหลาม ชาวม้งในชุมชนนี้จึงมองเห็นโอกาสในการค้าขาย โดยการ นำผ้าปักและชุดม้งไปขายให้กับนักท่องเที่ยวที่มือนำเข้ามา

4.3.2. บทบาทของผ้าปักที่มีต่อพิธีกรรมต่างๆของชาวม้ง

สำหรับชาวม้งหนองหอยนั้นแต่เดิมมักจะสวมใส่ชุดม้งอยู่เสมอ เมื่อต้องเข้าร่วมงานพิธีกรรม ต่างก็ไม่ได้มีการกำหนดชุดที่แตกต่างไปจากที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

“...สมัยก่อนส่วนมากหมู่เฮาจะใส่ชุดม้งกันทุกวัน
ไปไร่จะใส่ชุดจะอี้ ไปงานจะใส่ชุดจะอี้ ไปไต่
กะใส่ชุดเก่าๆ แต่ถ้าไปงานกะใส่ชุดใหม่น้อย”²⁰

²⁰ นางหั่ว เฉลิมเลศพนา, อายุ 57 ปี 44 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ลายปักทุกลายสามารถใช้ได้กับทุกเทศกาล ทุกงานไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรือไปร่วมงานศพ ยกเว้นประเพณีปีใหม่มั้งที่บทบาทของผ้าปักจะมีความสำคัญมากที่สุดด้วยความเชื่อ ที่ว่าการได้สวมใส่ชุดใหม่ไปร่วมงานประเพณีปีใหม่มั้ง ทำให้ปีนั้นชีวิตของตนเองจะมีความเจริญรุ่งเรืองตลอดปี จึงส่งผลให้ทุกคนรอบครัวต้องเตรียมการล่วงหน้ากันเป็นปีๆ หลังจากกลับจากไปทำสวนแล้วเมื่อมีเวลาว่าง ผู้หญิงชาวม้งโดยเฉพาะผู้ที่ป็นภรรยาและแม่ จะต้องเตรียมปักผ้าเพื่อตัดเย็บชุดเพื่อใส่ไปร่วมงานประเพณีปีใหม่มั้งให้กับตนเองและสมาชิกในครอบครัว หากบ้านไหนไม่มีชุดใหม่ใส่ก็อาจถูกกล่าวหาว่าแม่บ้านหรือผู้หญิงบ้านนั้นขี้เกียจ ความสวยงามและความยากซับซ้อนของลายปักเหมือนเป็นการประกาศความสามารถด้านการเย็บปักถักร้อยของผู้หญิงชาวม้ง

“..ลายปักมีก้นแยกว่าลายไหนใช้งานไหน
ใจได้หมดทั้งงาน เพราะคนม้งบ่นเรื่องลายมาก
ก้นเอาไปใจกะเหมือนกันหมด...”²¹

“...คนม้งต้องใส่ชุดใหม่ไปปีใหม่มั้งทุกปีเพราะเชื่อว่า
จะชะหื้อชีวิตรุ่งเรืองตลอดปีนั้นบ้านไหนบ่มีชุดใหม่ได้
จาวบ้านกะจะว่าแม่หญิงบ้านนั้นขี้เกียจ...”²²

“...หลังปีใหม่แล้ว เธอจะเริ่มปักเพื่อเริ่มไว้ปีหน้า
ยะไปเรื่อย ๆ วันละน้อย พอถึงเดือนพฤศจิกายนกะตัดชุดใหม่
หื้อแล้วตันใส่ปีใหม่...”²³

²¹ นางไป เดชะเลิศพนา. อายุ 49 ปี 25/1 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

²² นางหั่ว เดชะเลิศพนา. อายุ 57 ปี 44 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

²³ นางประทุม ชัยชีพสุจริต. อายุ 31 ปี 18/1 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 84 หญิงสาวชาวหม้งสวมใส่ชุดใหม่ไปร่วมงานประเพณีปีใหม่หม้ง บางคนก็ใส่ชุดตามแบบเดิม แต่บางคนอาจดัดแปลงให้มีความทันสมัยขึ้น ทั้งในด้านรูปแบบ ลวดลายและสีสันของผ้าปัก (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 85 ผู้หญิงหม้งหลากหลายสวมชุดประจำเผ่าร่วมงานประเพณีปีใหม่หม้ง ส่วนใหญ่จะแต่งตามแบบดั้งเดิม ตามภาพจะเห็นว่าบางคนแบกตะกร้าสาน ภาษาม้งเรียกว่า”กู่ย” ตะกร้านี้ทำจากไม้ไผ่หรือหวายสาน เนื่องจากสมัยก่อนชาวหม้งทำไร่ ทำสวน เมื่อต้องไปไร่ สวน ต้องมีตะกร้านี้เพื่อใส่ผลผลิตกลับมาบ้าน แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า แม้ว่าชุดหม้งที่สวมใส่จะยังคงมีรูปแบบเดิม แต่รองเท้าที่สวมใส่นั้น ชาวหม้งกลับไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก เพราะเกือบทุกคนสวมใส่รองเท้าสมัยใหม่ ที่เข้ากับชุดบ้างหรือไม่เข้ากันบ้าง (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 86 สำหรับงานแต่งงาน เจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะแต่งชุดม้ง แต่ก็ได้พิเศษไปกว่าชุดที่สวมใส่ในชีวิตประจำวันสักเท่าไร (ที่มา: นางสาววาทีณี คุ่มแสง)

ภาพที่ 87 สำหรับแขกที่มาร่วมงานแต่งงาน ชุดที่สวมใส่ก็คือ ชุดที่ใช้ในชีวิตประจำวันนั่นเอง (ที่มา: นางสาววาทีณี คุ่มแสง)

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อตามวัฒนธรรมที่ผู้หญิงม้งที่มีอายุมากแล้วทุกคนจะต้องทำชุดเตรียมไว้สำหรับใส่ตอนตายซึ่งจะต้องเป็นชุดใหม่เท่านั้น ด้วยความเชื่อที่ว่าเมื่อตายไปแล้วจะได้มีเสื้อผ้าใส่จะไม่มีใครแย่งของตนเองไปได้เพราะลงมือทำด้วยตนเอง ชุดที่เตรียมไว้สำหรับตอนตายก็จะมีรูปแบบและลวดลายคล้ายๆกับชุดที่ใส่ปกติแตกต่างกันตรงที่ชายกระโปรงเท่านั้น กระโปรงที่ใส่ปกติจะมีขอบตรงชายกระโปรงประมาณ 1 นิ้ว แต่กระโปรงที่เตรียมไว้สำหรับใส่ตอนตายจะมีขอบที่ชายกระโปรงยาวกว่า

รูปที่ 88 ความแตกต่างของกระโปรงผู้หญิงม้งที่เตรียมไว้ใส่ตอนตายซึ่งมีขอบที่ชายกระโปรงยาวกว่ากระโปรงที่ใส่ตามปกติ ที่มีขอบยาวแค่ 1 ซม. แต่สีเส้นของตัวกระโปรงและลวดลายของผ้าปักที่ตกแต่งกระโปรงนั้นก็เหมือนปกติทั่วไป (ที่มา : ผู้วิจัย)

4.3.3. กระบวนการเปลี่ยนแปลงของผ้าปักในวิถีชีวิตชาวม้ง

1) การเปลี่ยนแปลงบทบาทในแง่ของผู้ผลิตบางส่วนกลายมาเป็นผู้ซื้อซึ่งบางคนอาจจะซื้อทั้งหมด บางคนอาจจะซื้อเฉพาะผ้าฝ้ายมาทำตัวกระโปรงแต่ปักผ้าเอง บางคนอาจซื้ออุปกรณ์มาปักผ้าและตัดเย็บเอง ยิ่งความเจริญเข้ามาสู่ชุมชนม้งหนองหอยมากเท่าไรก็จะยิ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้านต่อชุมชนมากเท่านั้นรวมไปถึงผ้าปักในวิถีชีวิตของพวกเขาด้วย โดยในสมัยก่อนนั้นผู้หญิงม้งมีบทบาทเป็นผู้ผลิตเครื่องนุ่งห่มให้กับทุกคนในครอบครัวและต้องทำเองทุกกระบวนการผลิตผ้า ตั้งแต่ปลูกต้นกัญชง นำต้นกัญชงมาทำเป็นเส้นด้ายแล้วทอเป็นผืนผ้า จากนั้นนำผืนผ้าชิ้นนั้นมาเขียนลายด้วยเทียนจนกระทั่งนำผืนผ้ามาเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนปักผ้ามาตกแต่งเครื่องนุ่งห่ม แต่เมื่อทางการได้ประกาศให้ต้นกัญชงเป็นพืชต้องห้ามเนื่องจากเป็นพืชตระกูลเดียวกับกัญชาซึ่งมีสารเสพติด จึงทำให้ชาวม้งไม่มีวัตถุดิบในการทอผ้า อีกทั้งการคมนาคมเริ่มสะดวกขึ้น มีแม่ค้า พ่อค้านำผ้าฝ้ายเข้ามาขายในหมู่บ้าน อีกทั้งชาวม้งหนองหอยเข้าไปในเมืองได้ง่ายขึ้น จึงสามารถซื้อหาผ้าจากตลาดแม่ริมหรือตลาดวโรรสมาปักและตัดเย็บเสื้อผ้าแทนการทอเอง

นอกจากนี้ความจำเป็นในการประกอบอาชีพก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน เมื่อโครงการหลวงเข้ามาตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหนองหอย ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้หญิงม้งในชุมชนหนองหอยได้เข้ามาทำงานประจำที่ศูนย์ฯ หรือผู้หญิงม้งจำนวนหนึ่งต้องลงไปทำงานในเมืองจึงไม่มีเวลาในการปักผ้า ดังนั้นผู้หญิงม้งบางคนจึงซื้อผ้าที่มีลายเขียนแบบลายเขียนเทียนมาตัดเย็บเสื้อผ้าโดยปักผ้าด้วยตนเอง หรือซื้อผ้าปักที่ปักด้วยจักรมาตกแต่งชุดให้กับตนเองและคนในครอบครัว ในขณะที่บางคนอาจจ้างผู้สูงอายุในหมู่บ้านปักให้หรือตัดให้ทั้งหมด เพื่อสวมใส่ไปร่วมงานเทศกาลปีใหม่ม้งตามความเชื่อของชาวม้งที่ต้องใส่ชุดใหม่ในวันปีใหม่ หรืองานพิธีกรรมอื่นๆ แต่สำหรับการแต่งกายในชีวิตประจำวันนั้นกลุ่มที่ยังคงแต่งชุดม้งเต็มตัวคือกลุ่มวัยกลางคนจนถึงสูงวัยที่มีความเคยชินกับการสวมใส่ชุดม้ง ในขณะที่กลุ่มวัยกลางคนลงมาจนถึงวัยทำงานตอนต้นมีการผสมผสานกันระหว่างชุดม้งกับเสื้อผ้าแบบคนไทยในเมือง

เช่นผู้ชายสวมกางเกงม้งกับเสื้อยัด หรือกางเกงยีนส์กับเสื้อม้ง ในขณะที่ผู้หญิงก็สวมกางเกงเหมือนคนในเมืองกับเสื้อม้ง แต่กลุ่มที่เปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิงคือกลุ่มคนที่เข้ามาทำงานในเมืองและกลุ่มวัยรุ่นที่เข้าไปเรียนหนังสือในเมืองและเลียนแบบการแต่งตัวแบบคนในเมืองคือสวมกางเกงยีนส์กับเสื้อยัด สำหรับผู้ใหญ่บางคนเมื่ออยู่ในหมู่บ้านใส่ชุดม้ง แต่เมื่อต้องเข้ามาทำธุระในเมืองอาจไม่ใส่ชุดม้ง เนื่องจากเกิดความรู้สึกแตกต่างจากคนในเมืองจึงใส่ชุดตามแบบคนในเมือง

2) การเปลี่ยนแปลงด้านเทคนิคและกระบวนการปักผ้า ปัจจุบันลายปักและสีสันทที่ใช้ในการปักผ้าก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วยเหมือนกัน จากเดิมที่นิยมใช้สีแดงหรือสีส้มเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันสีบานเย็นกำลังได้รับความนิยม และลวดลายที่ปักก็มีการนำลวดลายดั้งเดิมมาปรับบ้างหรือนำมาผสมผสานกันบ้าง บางคนก็คิดลายขึ้นมาใหม่บ้าง เช่นลายดอกไม้ ลายผีเสื้อ ลายคน หรือลายกระต่าย²⁴

ภาพที่ 89 ลายดอกไม้ที่ดัดแปลงใหม่ (ที่มา: ผู้วิจัย)

3) การเปลี่ยนแปลงด้านการนำผ้าปักไปใช้สอย เดิมทีนั้นผ้าปักจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ในการตกแต่งเสื้อ กระโปรงและกางเกงของชาวม้งเท่านั้น แต่ปัจจุบันคนไทยในเมืองนิยมนำผ้าปักไปตกแต่งเสื้อผ้าด้วยเหมือนกัน เพราะเห็นว่าผ้าปักมีความสวยงาม บางคนนำไปประดิษฐ์เป็นผ้ารองจาน ผ้ารองแก้ว หรือนำไปใส่กรอบเพื่อประดับฝาผนัง เป็นต้น

²⁴ นางประทุม ชังชีพสุจริต, อายุ 31 ปี 18/1 ม. 7 ต. แม่แรม อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่

ภาพที่ 90 การนำผ้าปักมาใส่กรอบเพื่อตกแต่งสถานที่ เป็นการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย
ของผ้าปักจากที่ใช้ตกแต่งเครื่องนุ่งห่มมาเป็นเครื่องประดับบ้าน (ที่มา : ผู้วิจัย)

ภาพที่ 91 ผ้าปักถูกนำไปตกแต่งกระเป๋าสี ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมของตลาด (ที่มา : ผู้วิจัย)

4.3.4. การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการปักผ้าไปสู่เยาวชนม้ง

แม้ว่าปัจจุบันนี้ชาวม้งในชุมชนหนองหอยยังปักผ้ากันอยู่ แต่นับวันจำนวนคนที่ปักผ้าจะน้อยลงไปเรื่อยๆ ยิ่งเด็กรุ่นใหม่ต้องออกไปเรียนหนังสือในเมือง ซึ่งต้องเข้าไปพักในเมืองไม่มีโอกาสได้อยู่กับครอบครัวดังเช่นแต่ก่อน โอกาสในการเรียนรู้และได้ฝึกฝนการปักผ้าก็น้อยลงหรือแทบจะไม่มีเลยก็ว่าได้ และวันหนึ่งในอนาคตภูมิปัญญาในการปักผ้าม้งก็อาจจะค่อยๆ หายไปกับความเจริญที่เข้ามาสู่หมู่บ้านมากขึ้น

ทางโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2 ซึ่งได้ตระหนักถึงปัญหานี้ จึงต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาไว้ด้วยการนำวิธีการปักผ้าลวดลายต่างๆเข้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยร่วมมือกับผู้วิจัยในการนำลายต่างที่ผู้วิจัยได้รวบรวมไว้มาสอนนักเรียน

หลังจากเก็บข้อมูลครบถ้วนเรียบร้อยแล้วทางผู้วิจัยได้ร่วมมือกับทางโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2 ซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลหนองหอย อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่ นำผลการวิจัยที่ได้ไปบรรจุไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา ในส่วนของหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา โดยในส่วนของโครงการวิจัยเรื่อง “บทบาทของผ้าปักต่อวิถีชีวิตชนเผ่าม้งบ้านหนองหอย ตำบล แม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” นั้น ได้รับการคัดเลือกจากทางโรงเรียนให้นำไปใช้สอนในทุกระดับชั้น คือตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 โดยทางโรงเรียนได้มีการวางแผนหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของโรงเรียน ซึ่งแต่ละปีจะมีการเน้นจุดเด่นที่แตกต่างกันไป สำหรับปีการศึกษา 2554 นี้ ทางโรงเรียนได้กำหนดให้ผ้าปักม้งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ

แผนการสอนเริ่มจากกิจกรรมง่ายๆเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ได้รู้จักอุปกรณ์ที่ใช้ในการปักผ้า ไปจนกระทั่งถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผลการเรียนรู้ที่คาดหวังคือนักเรียนสามารถผลิตชิ้นงานที่นักเรียนได้ออกแบบเองโดยมีผ้าปักม้งเป็นส่วนสำคัญ ด้วยวิธีการนี้จะทำให้เด็กรุ่นใหม่ที่เกิดมาจะได้เรียนรู้การปักผ้าและสามารถนำผลงานไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัยและยังได้อนุรักษ์ความรู้ทางวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่ ควบคู่กันไปอีกด้วย